

WINGROVE proti SPOJENÉMU KRÁĽOVSTVU

Rozsudok z 25. novembra 1996

NEOFICIÁLNE ZHRNUTIE A OKOLNOSTI PRÍPADU

A. Základné skutočnosti

Sťažovateľ napísal scenár a režíroval osemnásťminútový videofilm nazvaný *Visions of Ecstasy* (Extatické zjavenia), ktorý sa týkal života a diela svätej Terezy z Avily, mníšky karmelitánskeho rádu, ktorá žila v 16. storočí a mala extatické zjavenia Ježiša Krista.

Sťažovateľ predložil video Britskému výboru pre klasifikáciu filmov (*British Board of Film Classification*, ďalej len „výbor“), aby získal certifikát, ktorý by umožnil film predať, prepožičať, či inak predstaviť verejnosti. Dňa 18. septembra 1989 výbor zamietol jeho žiadosť z dôvodov *inter alia*, že jeho dielo by mohlo spôsobiť pobúrenie neakceptovateľným zaobchádzaním s predmetom náboženského uctievania a že každá rozumná, riadne poučená porota by ho vzhľadom na to pokladala za naplňajúce skutkovú podstatu trestného činu blasfémie.

Sťažovateľ sa odvolal na Odvolaciu komisiu pre oblasť videa (*Video Appeals Committee*). V svojom písomnom odôvodnení výbor uvádza, že videofilm obsahuje erotické fantázie postavy predstavujúcej svätú Terezu, zahrňujúc scénu s ukrižovaným telom Ježiša a scénu nazvanú *Psyche of St Teresa* (duch svätej Terezy). Sťažovateľ nesúhlasil s tvrdením výboru, že jeho videofilm mal iba erotický obsah.

Odvolanie preskúmalo 6. a 7. decembra 1989 päťčlenné kolégium odvolacej komisie. Väčšinou troch hlasov proti dvom toto kolégium potvrdilo rozhodnutie výboru. Väčšina kolégia považovala celkový tón a duch videofilmu za neslušný a nepochybovali o tom, že by jeho uvedenie mohlo spôsobiť ujmu na citoch kresťanov, ktorí by ho mohli odôvodnene považovať za pohŕdanie božstvom Krista. Menšina, napriek akceptovaniu skutočnosti, že mnoho ľudí by mohlo považovať film za nechutný, považovala za nepravdepodobné, že by ho mala rozumná a náležite poučená porota odsúdiť.

Sťažovateľ bol poučený tým spôsobom, že prípad nie je vhodný na súdne preskúmanie.

B. Konanie pred Európskou komisiou pre ľudské práva

Sťažnosť bola podaná Európskej komisii pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) 18. júna 1990. Za prijateľnú bola vyhlásená 8. marca 1994. V svojej správe z 10. januára 1995 Komisia zhrnula skutočnosti prípadu a vyjadrila názor, že bol porušený článok 10 (štrnásť hlasov proti dvom).

Prípád bol Komisiou postúpený Európskemu súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) 1. marca 1995 a vládou 22. marca 1995.

VÝŇATOK Z ROZSUDKU

PRÁVNÝ STAV

I. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 10 DOHOVORU

35. Sťažovateľ tvrdil, že bolo porušené jeho právo na slobodu prejavu zaručené článkom 10 Dohovoru, ktorý v časti relevantnej pre tento prípad ustanovuje:

„1. Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice...

2. Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam, obmedzeniam alebo sankciám, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti alebo verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky, ochrany povesti alebo práv iných, zabráneniu úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.“

36. Odmietnutie udelenia certifikátu sťažovateľovmu videofilmu *Visions of Ecstasy* Britským výborom pre klasifikáciu filmov, spolu s prihladením na zákonné ustanovenia, podľa ktorých je distribúcia videofilmu bez tohto certifikátu trestným činom (pozri odsek 23) predstavovalo zásah štátnych orgánov do výkonu sťažovateľovho práva na rozširovanie myšlienok. Účastníci konania sa v tomto bode zhodli.

Na to, aby Súd rozhodol, či bol tento zásah porušením Dohovoru, musí zistiť, či bol oprávnený v zmysle článku 10 ods. 2, teda či išlo o obmedzenie „ustanovené zákonom“, ktoré sledovalo v zmysle tohto ustanovenia legitímny cieľ, a ktoré bolo „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti.“

A. Posúdenie otázky, či bol zásah „ustanovený zákonom“

37. Podľa sťažovateľa je zákon o blasfémii taký vágny, že je nesmierne ťažké dopredu určiť, či bude to-ktoré dielo v očiach poroty trestným činom. Okrem toho je prakticky nemožné vedieť, čo bude správny orgán – Britský výbor pre klasifikáciu filmov – predpokladať, pokiaľ ide o výsledok hypotetického trestného stíhania. Za takýchto okolností nebolo možné od sťažovateľa odôvodnene očakávať, aby predvídal, aký bu-

de výsledok špekulácií výboru. Podmienka predvídateľnosti, ktorá vyplýva z výrazu „ustanovený zákonom“, teda nebola splnená.

38. Vláda s týmto tvrdením nesúhlasila. Je spoločnou črtou väčšiny zákonov a právnych systémov, že súdy môžu dospieť k rozličným záverom aj vtedy, ak ide o aplikáciu toho istého zákona na rovnaké skutočnosti. Tento zákon sa tým nevyhnutne nestáva ani nepredvídateľným, ani nedosiahnuteľným. Vzhľadom na to, že prostriedky publikovania prvkov „pohrdania, urážok, hrubosti alebo zosmiešňovania boha, Ježiša Krista alebo biblie“ sú veľmi (pozri odsek 27) pestré, nie je možné očakávať od zákona, aby do detailov definoval, ktoré zobrazenie potencionálne bude alebo nebude blasfemiou.

39. Komisia poznamenajúc, že sťažovateľ mal k dispozícii významnú právnu pomoc, bola toho názoru, že mohol primerane predvídať obmedzenia, ktorým mohol byť vystavený jeho videofilm.

40. Súd v súlade so svojou judikatúrou znovu zdôrazňuje, že vnútroštátne právo či už písané, alebo zvykové [pozri *inter alia* rozsudok Sunday Times proti Spojenému kráľovstvu (č. 1), z 26. apríla 1979, séria A, č. 30, str. 30, ods. 47] musí byť formulované s dostatočnou presnosťou, aby umožnilo osobám, na ktoré sa vzťahuje, predvídať – v prípade potreby, s vhodnou právnou radou – na primeranej úrovni a za daných okolností dôsledky, ktoré môže spôsobiť určité konanie. Zákon, ktorý zahŕňa možnosť voľnej úvahy súdov, nie je sám osebe nezlučiteľný s touto požiadavkou za predpokladu, že rozsah a spôsob výkonu tohto oprávnenia sú definované s dostatočnou presnosťou a so zreteľom na dotknutý legitímny cieľ, aby bola poskytnutá adekvátna ochrana jedincovi proti svojvôli (pozri napríklad rozsudok Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému kráľovstvu z 13. júla 1995, séria A, č. 316-B, str. 71–72, ods. 37; a rozsudok Goodwin proti Spojenému kráľovstvu z 27. marca 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996–II, str. 496–497, ods. 31).

41. Treba poznamenať, že odmietnutím udelenia certifikátu na distribúciu sťažovateľovho videofilmu z dôvodu, že bol v rozpore s ustanovením trestného zákona o blasfémii, Britský výbor pre klasifikáciu filmov konal v rámci právomoci, ktorú mu priznáva § 4 ods. 1 zákona z roku 1984 (pozri odsek 24).

42. Súd uznáva, že trestný čin blasfémie nie je svojou podstatou vhodný na presnú zákonnú definíciu. Vnútroštátnym orgánom je preto potrebné poskytnúť určitý stupeň flexibility pri posudzovaní toho, či fakty v konkrétnom prípade naplnia skutkovú podstatu trestného činu (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Tolstoy Miloslavsky, citovaný v odseku 40, str. 73, ods. 41).

43. Nezdá sa, že by bola medzi účastníkmi konania pred Súdom určitá nezhoda alebo nesúhlas ohľadne definície trestného činu blasfémie v anglickom práve, ako ju sformulovala Snemovňa lordov v prípade Whitehouse proti Gay News Ltd a Lemon (pozri odsek 27). Súd po zhladaní filmu vyjadril presvedčenie, že sťažovateľ mohol na základe vhodnej právnej rady opodstatnene predpokladať, že svojím filmom, konkrétne scénami, v ktorých figuruje Ježiš na kríži, môže naplniť skutkovú podstatu trestného činu blasfémie.

Tento záver potvrdzuje aj rozhodnutie sťažovateľa neinicovať súdne preskúmanie, keďže mu jeho advokát potvrdil, že formulácia blasfémie vypracovaná kolégiom predstavuje presný výklad predmetného zákona (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Open Door a Dublin Well Woman proti Írsku z 29. októbra 1992, séria A, č. 246, str. 27, ods. 60).

44. Na základe uvedeného nemožno konštatovať, že sporné právo neposkytlo sťažovateľovi adekvátnu ochranu proti svojvoľnému zásahu. Súd z toho vyvodzuje, že napadnuté obmedzenie bolo „ustanovené zákonom“.

B. Posúdenie otázky, či zásah sledoval legitímny cieľ

45. Sťažovateľ napadol tvrdenie vlády, podľa ktorého udelenie certifikátu na distribúciu filmu bolo zamietnuté z dôvodu „ochrany práva občanov nebyť urazený v svojich náboženských pocitoch“. Podľa neho sa výraz „práva iných“ v tomto kontexte vzťahuje len na reálne a pozitívne právo nebyť urazený. Nezahŕňa hypotetické právo niekoľkých kresťanov, aby neboli rušení vyhliadkou, že ostatní môžu vidieť film bez toho, aby boli šokovaní.

Každopádne, tvrdil ďalej sťažovateľ, zákaz distribúcie filmu nemohol sledovať legitímny cieľ, pretože bol založený na diskriminačnom zákone, ktorý chráni iba kresťanov, presnejšie stúpencov anglikánskej cirkvi.

46. Vláda sa odvolala na prípad *Otto-Preminger-Institut* proti Rakúsku (rozsudok z 20. septembra 1994, séria A, č. 295, str. 17–18, odseky 47–48), v ktorom Súd akceptoval, že rešpektovanie náboženských pocitov veriacich môže legitímne viesť štát k tomu, aby zakázal publikovanie provokatívnych zobrazení objektov náboženského uctievania.

47. Komisia dospela k záveru, že anglický zákon o blasfémii má za cieľ eliminovať správanie nasmerované proti objektom náboženského uctievania, ktoré by mohli vyvolať u veriacich kresťanov pohoršenie. Z toho vyplýva, že aplikácia tohto zákona na prerokovávaný prípad mala za cieľ ochranu práva občanov nebyť zraňovaní v svojich náboženských pocitoch.

48. Súd najprv poznamenáva, ako predtým uviedol výbor, že cieľom zásahu bola ochrana proti zaobchádzaniu s predmetom náboženského charakteru spôsobom, „ktorý je vypočítaný (nevyhnutne, nie úmyselne) tak, aby šokoval každého, kto má pochopenie, vzťah alebo podporuje históriu a morálku kresťanov svojím pohrdavým, urážlivým, hrubým alebo zosmiešňovacím tónom, štýlom alebo duchom, v akom je predmet prezentovaný (pozri odsek 15).

To je cieľ, ktorý bezpochyby zodpovedá „ochrane práv iných“ v zmysle článku 10 ods. 2. Je tiež úplne v zhode s cieľom ochrany, ktorú poskytuje článok 9 náboženskej slobody.

49. To, či tu bola alebo nie skutočná potreba ochrany proti možnosti vidieť sporný film, je otázka, ktorá musí byť zodpovedaná posúdením „nevyhnutnosti“ zásahu.

50. Je pravda, že anglický zákon o blasfémii sa týka len kresťanskej viery. Skutočne Divízy súd v svojom rozsudku *R.v. Chief Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Choudhury, All England Law Reports*, 1991, zv. 1, str. 317 uznal, že tento stav je v multikonfesionálnej spoločnosti anomáliou (pozri odsek 28). Súdu však neprináleží vyjadrovať sa *in abstracto* k súladu vnútroštátneho práva s Dohovorom. Stupeň ochrany zaručený anglickým právom ostatným náboženstvám nie je predmetom konania pred Súdom. Tento sa musí obmedziť na preskúmanie prípadu, ktorý mu bol predložený (pozri napr. rozsudok *Klass* proti Nemecku z 6. septembra 1978, séria A, č. 28, str. 18, ods. 33).

Nepopierateľná skutočnosť, že zákon o blasfémii nezaobchádza rovnakým spôsobom s rozličnými náboženstvami praktizovanými v Spojenom kráľovstve neodoberá z legitímnosti cieľa sledovaného v tomto prípade.

51. Odmietnutie udelenia certifikátu na distribúciu filmu *Visions of Ecstasy* malo legitímny cieľ.

C. Posúdenie otázky, či bol zásah „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“

52. Súd znovu pripomína, že sloboda prejavu je jedným z hlavných pilierov demokratickej spoločnosti. Ako však výslovne uvádza článok 10 ods. 2, výkon tejto slobody nesie so sebou povinnosti aj zodpovednosť. Medzi týmito môže v súvislosti s náboženskou vierou legitímne figurovať povinnosť vyhýbať sa vyjadreniam, ktoré sú v súvislosti s predmetmi uctievania pre iných neodôvodnene urážlivé a zneuctujúce (pozri rozsudok Otto-Preminger-Institut citovaný v odseku 46, str.18–19, ods. 47 a 49).

53. Obmedzenie slobody prejavu či už v súvislosti s náboženským vyznaním alebo v akejkoľvek inej súvislosti, je zlučiteľné s článkom 10 iba vtedy, ak zodpovedá *inter alia* kritériu nevyhnutnosti, ktorú vyžaduje odsek 2 tohto článku. Pri posudzovaní toho, či obmedzenie práv a slobôd zaručených Dohovorom sa môže považovať za „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti“, majú zmluvné štáty Dohovoru podľa ustálenej judikatúry Súdu určitú mieru voľnej úvahy, ktorá však nie je neobmedzená. Je to každopádne Súd, ktorý s konečnou platnosťou rozhodne o zlučiteľnosti obmedzenia s Dohovorom. Posúdi okolnosti daného prípadu a *inter alia* skúma, či zásah zodpovedá „naliehavým spoločenským potrebám“ a či je „primeraný sledovanému legitímnemu cieľu“ (pozri *mutatis mutandis* spomedzi mnohých ostatných rozsudok Goodwin spomenutý v odseku 40, str. 500–501, ods. 40).

54. Sťažovateľ tvrdí, že v jeho prípade neexistovala „naliehavá spoločenská potreba“ zakázať videofilm z na základe nejasnej domnienky, že porušuje zákon o blasfémii. V skutočnosti bolo prvoradou sociálnou potrebou povoliť jeho distribúciu. Keďže tu okrem toho adekvátnu ochranu poskytovalo množstvo iných zákonov, ktoré sa týkali *inter alia* obscénností, verejného poriadku a rušenia kľudu na miestach náboženských obradov, zákon o blasfémii, ktorý je nezlučiteľný s európskou ideou slobody prejavu, bol prakticky nadbytočný. V každom prípade nebolo primerané sledovanému cieľu úplne zakázať tento videofilm, pretože neobsahoval ani obscénne či pornografické zobrazenia, ani žiaden prvok zosmiešňovania Krista.

55. Podľa Komisie skutočnosť, že *Visions of Ecstasy* bol krátky videofilm a nie celovečerný film, znamenala, že jeho distribúcia by bola obmedzenejšia a v menšej miere by priťahoval pozornosť. Komisia dospela k rovnakému záveru ako sťažovateľ.

56. Vláda tvrdila, že sťažovateľov film predstavoval provokatívny a neslušný obraz objektu náboženského uctievania a že jeho distribúcia by bola dostatočne verejná a rozsiahla na to, aby sa považoval za urážlivý a odporný útok na náboženské cítenie kresťanov. Za daných okolností vnútroštátne orgány odmietnutím udelenia klasifikačného certifikátu pre sťažovateľov film konali v medziach voľnej úvahy.

57. Súd poznamenáva, že účelom neudelenia certifikátu na distribúciu filmu *Visions of Ecstasy* bola ochrana „práv iných“ a to konkrétne poskytnutie ochrany proti vážnym útokom týkajúcich sa záležitostí, ktoré kresťania považujú za posvätné

(pozri odsek 48). Zákony, ktoré sťažovateľ spomenul (pozri odsek 54) a ktoré sledujú síce príbuzné ale predsa len odlišné ciele, nie sú v tejto súvislosti relevantné.

Z vyjadrení tretích strán (pozri odsek 5) vyplýva, že vo viacerých európskych krajinách sú stále v platnosti zákony, ktoré sa týkajú blasfémie. Je tiež pravda, že sa čím ďalej tým menej používajú a že viaceré štáty ich pred nedávnom zrušili. V Spojenom kráľovstve boli podané za posledných 70 rokov v súvislosti s blasfemiou len dve žaloby (pozri odsek 27). V prospech zrušenia tejto právnej úpravy svedčia silné argumenty, napríklad jej diskriminačná povaha voči iným vierovyznaniam, ako to už uviedol sťažovateľ, alebo neadekvátne právne mechanizmy na posudzovanie otázok individuálnej viery a vyznania, ako to uznal minister vnútra v svojom liste zo 4. júla 1989 (pozri odsek 29). Skutočnosťou však zostáva, že členské štáty Rady Európy ešte nedospeli k dostatočnej zhode vo svojich právnych a sociálnych poriadkoch, aby sa dalo dospieť k záveru, že systém, ktorý dovoľuje štátu uložiť obmedzenia propagácii materiálov len preto, že sú blasfemické, nie je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti a preto je v rozpore s Dohovorom (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Otto-Preminger-Institut citovaný v odseku 46, str.19, ods. 49).

58. Kým obmedzeniam slobody prejavu v oblasti politických prejavov alebo v oblasti všeobecného záujmu necháva článok 10 ods. 2 Dohovoru len malý priestor (pozri *mutatis mutandis* spomedzi mnohých iných rozsudkov rozsudok Lingens proti Rakúsku z 8. júla 1986, séria A, č.103, str. 26, ods. 42, rozsudok Castells proti Španielsku z 23. apríla 1992, séria A, č. 236, str. 23, ods. 43 a rozsudok Thorgeir Thorgeirson proti Islandu z 25. júna 1992, séria A, č. 239, str. 27, ods. 63), zmluvným štátom Dohovoru sa pri regulovaní slobody prejavu vo vzťahu k otázkam, ktoré by sa mohli dotknúť osobného presvedčenia v morálnej a osobitne v náboženskej oblasti vo všeobecnosti ponecháva širší priestor na voľnú úvahu. Okrem toho rovnako ako v oblasti morálky, a možno na ešte vyššom stupni, neexistuje jednotná európska koncepcia požiadaviek na „ochranu práv iných“ v súvislosti s útokmi proti náboženskému presvedčeniu. To, čo je spôsobilé vážne uraziť osoby určitého náboženského presvedčenia, sa významne mení v čase a priestore, a to osobitne v dobe, pre ktorú je charakteristická rozmanitosť vier a náboženstiev. Vzhľadom na priame a stále kontakty s aktuálnymi trendmi v svojich krajinách, majú orgány štátu v princípe lepšie postavenie ako medzinárodný súd pri posudzovaní presného obsahu týchto požiadaviek, s prihliadnutím na práva iných ako aj na „nevyhnutnosť obmedzení“ určených na ochranu osôb, ktoré by mohli byť takýmto dielom vážne urazené v svojich pocitoch a presvedčení (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Müller a ostatní proti Švajčiarsku z 24. mája 1988, séria A, č. 133, str. 22, ods. 35).

Samozrejme, uvedené nevylučuje konečnú európsku kontrolu, ktorá je zásadne nevyhnutná preto, že pojem blasfémie je široký a podlieha vývoju, a preto, že pod rúškom opatrení proti materiálom považovaným za blasfemické sa skrýva riziko svojvoľného alebo neprimeraného zásahu do slobody prejavu. V uvedenom svetle sú rámec trestného činu blasfémie a záruky v legislatíve obzvlášť dôležité. Navyše skutočnosť, že v tomto prípade ide o predbežné obmedzenia, vyžaduje osobitné preskúmanie zo strany Súdu (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Observer a Guardian proti Spojenému kráľovstvu z 26. novembra 1991, séria A, č. 216, str. 30, ods. 60).

59. Súd má v tomto prípade určiť, či dôvody uvádzané vnútroštátnymi orgánmi na odôvodnenie opatrení zasahujúcich do slobody prejavu boli správne a postačujúce v zmysle článku 10 ods. 2 Dohovoru.

60. Súd poznamenáva, že samotný anglický zákon o blasfémii nezakazuje vyjadro-

vanie nepriateľských myšlienok proti kresťanskému náboženstvu v akejkoľvek forme. Nemožno ani konštatovať, že názory urážlivé pre kresťanov spadajú nevyhnutne pod tento zákon. Ako už uviedli anglické súdy (pozri odsek 27), zákonom je regulovaný skôr spôsob, akým sú prezentované myšlienky, ako ich obsah. Miera urazenia náboženských pocitov musí byť značná, čo vyplýva z prídavných mien „pohrdanie“, „urážka“, „hrubosť“, „zosmiešňovanie“ používaných súdmi pri charakteristike materiálu s dostatočným stupňom urážlivosti.

Požiadavka vysokého stupňa zneuctenia je sama osebe zárukou proti svojvôli. V tomto kontexte musí Súd skúmať zdôvodnenia uvádzané v rozhodnutiach vnútroštátnych orgánov podľa článku 10 ods. 2.

61. Vo filme *Visions of Ecstasy* je *inter alia* znázornená žena, ktorá sedí obkročmo na ležiacom tele ukrižovaného Krista a oddáva sa aktom očividne sexuálneho charakteru (pozri odsek 9). Vnútroštátne orgány využívajúc oprávnenia, ktoré nie sú samé osebe nezlučiteľné s Dohovorom (pozri odsek 57), rozhodli, že spôsob, akým boli zobrazené tieto výjavy, spôsobil, že film bol zameraný „menej na erotické pocity pozstáv ako divákov, čo je prvoradým účelom pornografie“ (pozri odsek 15). Okrem toho skonštatovali, že keďže vo filme nedošlo k pokusu o vysvetlenie zmyslu obrazov a tento sa obmedzil iba na zamestnanie diváka „voyeuristickou erotickou skúsenosťou“, verejné rozširovanie takého videofilmu by sa mohlo dotknúť náboženských pocitov kresťanov a uraziť ich a mohlo by tiež naplniť skutkovú podstatu trestného činu blasfémie. K tomuto záveru dospel Britský výbor pre klasifikáciu filmov aj Odvolacia komisia pre oblasť videa po starostlivom zvážení argumentov, ktoré sťažovateľ uviedol na obhajobu svojej práce v dvoch stupňoch konania. Sťažovateľ mohol okrem toho napadnúť rozhodnutie odvolacej komisie prostredníctvom súdneho preskúmania (pozri odsek 30).

Majúc na pamäti vysoký stupeň zneuctenia obsiahnutý v definícii trestného činu blasfémie v anglickom práve, ako aj priestor na voľnú úvahu ponechaný štátu v tejto oblasti (pozri odsek 58), možno dôvody uvádzané na odôvodnenie prijatých opatrení považovať podľa článku 10 ods. 2 za závažné a postačujúce. Okrem toho Súd je po tom, ako si pozrel film, presvedčený, že rozhodnutia vnútroštátnych orgánov nemožno považovať za neprimerané alebo svojvoľné.

62. Sťažovateľ aj zástupca Komisie uviedli, že krátky experimentálny videofilm by videlo menšie publikum ako dlhý celovečerný film, akým bol film v prípade Otto-Preminger-Institut (pozri odsek 46). Riziko, že kresťan náhodou uvidí tento videofilm bolo preto podstatne znížené, rovnako ako potreba uložiť obmedzenia na jeho distribúciu. Okrem toho toto riziko by sa mohlo ešte znížiť obmedzením distribúcie filmov na sexshopy, ktoré majú na to povolenie (pozri odsek 23). Keďže by bol film daný do obehu v krabíčkách, ktoré by obsahovali opis jeho obsahu, mohli by sa s ním zoznámiť iba dobrovoľne uzrozumené dospelé osoby.

63. Súd však poznamenáva, že v povahe videofilmov je, že keď sa už raz dostanú na trh, môžu byť prakticky predmetom kopírovania, pôžičiek, nájmu, predaja a premietania v rôznych domácnostiach, čím by poľahky unikli akýmkoľvek formám kontroly zo strany príslušných orgánov.

Za týchto okolností nebolo nerozumné, že vnútroštátne orgány rozhodli, berúc do úvahy rozvoj videopriemyslu v Spojenom kráľovstve (pozri odsek 22), že by film mohol zasiahnuť určitých divákov a uraziť ich. Použitie krabíčky, ktorá zahŕňa upozornenie na obsah filmu (pozri odsek 62) by malo len obmedzenú efektívnosť danú rôznymi možnosťami distribúcie videofilmu, ktoré sa už spomínali. Každopádne aj

v tomto prípade majú vnútroštátne orgány lepšie postavenie ako Súd pri posudzovaní pravdepodobného vplyvu videofilmu, majúci na zreteli ťažkosti s ochranou verejnosti.

64. Je pravda, že opatrenia, ktoré prijali vnútroštátne orgány sa rovnajú absolútne-mu zákazu videofilmu. Bol to však pochopiteľný dôsledok názoru príslušných orgánov na skutočnosť, že distribúcia videofilmu by bola porušením trestného práva, spolu so sťažovateľovým odmietnutím upraviť alebo vystrihnúť z filmu sporné časti (pozri odsek 13). Vzhľadom na to, že sa dospelo k záveru, že film mal blasfemický obsah, nemožno konštatovať, že vnútroštátne orgány prekročili svoj priestor na voľnú úvahu.

Z TÝCHTO DÔVODOV SÚD

Rozhodol siedmimi hlasmi proti dvom, že článok 10 Dohovoru nebol porušený.

Vyhotovené vo francúzštine a v angličtine a vyhlásené na verejnom pojednávaní v Budove ľudských práv v Štrasburgu 25. novembra 1996.

Herbert PETZOLD
tajomník

Rudolf BERNHARDT
predseda

V súlade s článkom 51 ods. 2 Dohovoru a pravidlom 53 ods. 2 Rokovacieho poriadku Súdu sú k tomuto rozsudku priložené nasledujúce samostatné názory:

- a) súhlasný názor pána Bernhardta,
- b) súhlasný názor pána Pettitiho,
- c) nesúhlasný názor pána De Meyera,
- d) nesúhlasný názor pána Lohmusa.

H. P.

R. B.

SÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU BERNHARDTA

Osobne nie som presvedčený o nevyhnutnosti zákazu videofilmu *Visions of Ecstasy* odmietnutím udelenia klasifikačného certifikátu. K tomuto presvedčeniu som dospel inter alia na základe svojich dojmov po zhliadnutí tohto filmu. Podstatnou črtou priestoru na voľnú úvahu poskytnutého vnútroštátnym orgánom však je skutočnosť, že ak existujú rôzne názory, medzinárodný Súd zasiahne iba vtedy, ak chýba vnútroštátnemu rozhodnutiu primerané zdôvodnenie.

Nakoniec som z týchto dôvodov hlasoval s väčšinou:

1. Vzhľadom na nebezpečenstvo týkajúce sa predovšetkým mladých ľudí a práv ostatných nie je vylúčená v tejto najchýbostivejšej oblasti predbežná kontrola a klasifikácia video-filmov.
2. Takáto kontrola si vyžaduje pri každom odmietnutí klasifikačného certifikátu, aby existovalo riadne konanie a starostlivé zváženie dotknutých záujmov. V tomto ohľade náš rozsudok oboznamuje do detailov (pozri odseky 11–19) s dôvodmi a úvahami v rozhodnutiach, ktoré prijali britské úrady.
3. Pokiaľ ide o otázku, či bol zásah „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“, som presvedčený, že vnútroštátne orgány disponujú značným priestorom na voľnú úvahu a že v tomto prípade sa použila v súlade s normami Dohovoru.

SÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU PETTITIHO

Hlasoval som s väčšinou, ale na základe dôvodov, ktoré sa štruktúrou a obsahom podstatne odlišujú od tých, ktoré boli uvedené v rozsudku. Neriadil som sa zdôvodneniami z prípadu Otto-Preminger-Institut.

Prvý posudzovaný problém sa týkal britskej legislatívy, podľa ktorej je blasfémia trestným činom.

Bezpochyby je poľutovaniahodné, že tieto právne normy neposkytujú ochranu ostatným náboženstvám, obmedzenie tohto typu nemá v roku 1996 zmysel, keď existujú nástroje OSN a UNESCO upravujúce otázky tolerancie. Európsky dohovor o ľudských právach však na jednej strane zákony tohto druhu, ktoré sa nachádzajú v niekoľkých členských štátoch, nezakazuje, ale na druhej strane vytvára priestor na preskúmanie podľa článku 14. V tomto prípade nebola podaná sťažnosť na Súd týkajúca sa článku 14.

Súd sa mal vyjadriť k údajnému porušeniu článku 10. Zákon o blasfémii tvorí podľa mňa základ na posúdenie prípadu podľa odseku 2 článku 10, a nemôže automaticky oprávňovať zákaz distribúcie.

Tento prípad sa netýka článku 9, ktorý sa nemôže použiť. Súd správne založil svoju analýzu na právach iných podľa článku 10 a nie na kombinácii morálky a práv iných podľa článkov 9 a 10, za čo ho kritizovali právni teoretici. Formulácia, ktorú prijala komora v odsekoch 50 a 53, však podľa mňa založila príliš priamy vzťah me-

dzi zákonom o blasfémii a kritériami oprávňujúcimi zákaz alebo obmedzenie distribúcie videokaziet.

Skutočnosť, že podľa zákona o blasfémii môže byť zneuctenie alebo hanobenie dôvodom na trestné stíhanie, samo osebe neodôvodňuje v zmysle článku 10 Dohovoru absolútny zákaz distribúcie videa alebo knihy.

Súd by mal podľa mňa tento bod upresniť. Pretože ide o slobodu prejavu, nemôže tu dôjsť k automatickej reakcii. Súd by mal uviesť v svojom zdôvodnení fakty, ktoré viedli Odvolaciu komisiu pre oblasť videa, na ktorú sa odvolal sťažovateľ proti rozhodnutiu Britského výboru pre klasifikáciu filmov, k zakazu distribúcie videa. Podľa mňa by sa dosiahlo rovnaké rozhodnutie podľa článku 10 ods. 2 na inom základe ako na blasfémii, napríklad na zneuctení symbolov, vrátane svetských (štátna vlajka) alebo ohrození, či ujme na verejnom poriadku (ale nie na prospech jednej náboženskej väčšiny na danom území).

Zdôvodnenie by sa malo formulovať tak vo vzťahu k náboženskému vierovznaniu ako aj k filozofickému presvedčeniu. Slová „v akejkoľvek inej súvislosti“ sú citované len v odseku 53 rozsudku. Zneuctenie alebo vážny útok na hlbokom presvedčení iného alebo na jeho náboženských či svetských ideáloch sa môžu posudzovať spolu s blasfémiou podľa článku 10 ods. 2. Zvlášť šokujúca bola v prípade Wingrove kombinácia zdanlivého filozofického posolstva s úplne nepodstatnými obscénnymi alebo pornografickými výjavmi.

Použitie obscénosti na komerčné ciele v tomto prípade môže odôvodniť obmedzenia podľa článku 10 ods. 2, ale zobrazenie osobností ktoré sa považujú za významných mysliteľov v histórii ľudstva (ako je Dante, Mojžiš, Tolstoj) v takej podobe, ktorá by mohla vážne uraziť presvedčenie ľudí, ktorí rešpektujú ich diela a myšlienky, by mohlo v určitých prípadoch odôvodniť súdne preskúmanie, aby bola verejnosť zbúracovaná prostredníctvom správ o súdnych rozhodnutiach.

Možnosť trestného stíhania však nestačí na odôvodnenie legitimacy absolútneho zákazu. Táto otázka bola položená nedávno: Môže porušenie pravidiel profesionálneho správania (lekárske tajomstvo) samo osebe odôvodniť absolútny zákaz knihy?

Argumenty pána Wingrova a ich rozporuplnosť sa takisto mohli použiť na doplnenie zdôvodnenia Súdu.

Sťažovateľ tvrdil, že intelektuálne diela by mali byť chránené pred cenzúrou z výlučne náboženských alebo morálnych dôvodov. V jednom článku, ktorý nebol reprodukován vo filme, pán Wingrove uviedol, že chcel interpretovať spisy svätej Terezy, v ktorých vysvetľuje svoje extázy. Podľa neho tieto predstavovali voltairovské dielo alebo mali antináboženský význam. Film je úplne odlišný. Pán Wingrove nesúhlasil ani s vystrihnutím scény „predstieranej súlož“ (čo bolo jeho právo ako autora filmu), ktorá bola v kontexte filmu celkom nepotrebná. Tiež uznal, že film by sa mohol nazvať „Roztopašné mníšky v reťaziach“, ako pornografický film (pozri správu Komisie, rozhodnutie o prijateľnosti, str. 32).

Použitie slova „extáza“ vyvolalo pocity dvojzmyselnosti tak na strane publika, ktoré sa zaujíma o literatúru, ako aj toho pornograficky orientovaného. Predaj videofilmov, ktoré pôsobia pornograficky alebo obscénne, je nebezpečnejší ako predaj kníh, pretože v tomto prípade sa ochrana verejnosti ťažšie zaisťuje.

Svetová konferencia o ochrane detí, ktorá sa nedávno konala v Štokholme, poukázala na škodlivé sociálne dôsledky verejnej distribúcie miliónov exemplárov pornografických a obscénnych videofilmov bez ochranného identifikačného označenia.

Maskovanie obsahu je obchodným prostriedkom používaným na obídenie zákazov (napríklad videofilmov pre pedofilov, v ktorom účinkujú dievčatá, ktoré len nedávno dosiahli pľnoletosť, oblečené ako malé dievčatká).

Film pána Wingrova bol prezentovaný ako film s literárnymi a nie s obscénnymi ambíciami, ale jeho autor odmietol rozptýliť dvojzmyselnosti, ktoré vytvoril. Neinicioval ani súdne preskúmanie rozhodnutia Odvolacej komisie pre oblasť videa, ktorým bolo zamietnuté jeho odvolanie proti rozhodnutiu Britského výboru pre klasifikáciu filmov o neudelení certifikátu.

Je pravda, že § 7 zákona z roku 1984, ktorý sa týka nahrávania videofilmov, obsahuje rôzne ustanovenia o udeľovaní a použití certifikátov od absolútneho zákazu cez obmedzené vysielanie, potrebu ich označenia (v nákupných centrách a na obaloch videofilmov) až po opatrenia chrániace maloletých. Britská a severoamerická judikatúra, osobitne v Kanade, obsahuje v týchto otázkach množstvo definícií na vymedzenie hraníc medzi literárnym, pornografickým a obscénnym (pozri *Revue du Barreau du Quebec* a prehľad judikatúry Najvyššieho súdu).

Väčšina Odvolacej komisie pre oblasť videa prijala názor, že výjavy neboli vnímané ako náboženské, ale ako perverzné a aj extáza bola skôr perverzného charakteru. Táto analýza bola v súlade so stanoviskom Snemovne lordov, ktorá navyše nerozoberala autorov zámer v súvislosti s morálnym aspektom trestného činu. Predseda Britského výboru pre certifikáciu filmov uviedol, že jeho stanovisko by bolo rovnaké aj pri filme, ktorý by opovrhoval Mohamedom alebo Budhom.

Rozhodnutie o odmietnutí udelenia certifikátu by sa považovalo za ospravedliteľné a oprávnené, ak by namiesto extáz svätej Terezy film predstavoval napríklad antiklerikálneho Voltaira, majúceho sexuálny pomer s niektorým princom alebo kráľom. V takomto prípade by rozhodnutie Európskeho súdu mohlo byť podobné ako v prípade Wingrove. Interpretácia výrazu „práv iných“ v článku 10 ods. 2 sa nemôže obmedziť iba na jednu kategóriu veriacich alebo filozofov, či na väčšinu z nich.

Súd urobil dobre, že založil svoje rozhodnutie na ochrane práv iných v zmysle článku 10, ale podľa mňa ho mohol širšie odôvodniť, viac zdôrazniť starostlivosť o ochranu v súvislosti s náboženskými vierovyznaniami „alebo v akejkoľvek inej súvislosti“ ako je to správne zdôraznené v odseku 53 rozsudku.

Pri ťažkom zabezpečovaní rovnováhy v situáciách, kde sa náboženské cítenie a filozofické presvedčenie konfrontujú so slobodou prejavu, je dôležité, že inšpirácia poskytnutá Dohovorom a jeho interpretácia sú založené aj na pluralizme a aj na zmysle hodnôt.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU DE MEYERA

1. V tomto prípade išlo o jasný prípad predbežného obmedzenia. Takáto forma zasahovania je podľa mňa nepripustná v oblasti slobody prejavu.

To, čo som v tomto ohľade napísal so štyrmi ďalšími sudcami v prípade *Observer* a *Guardian* proti Spojenému kráľovstvu¹, platí nielen pre oblasť tlače, ale tiež *mutatis mutandis* pre ďalšie formy prejavu, vrátane videofilmov.

¹ Rozsudok z 26. novembra 1991, séria A, č. 216, str. 46.

2. Je úplne legitímne, že existuje povinnosť pre tých, ktorí chcú ponúkať video-filmy, získať klasifikačný certifikát od správneho orgánu, v ktorom je jasne vymedzené, či sa ich film môže premietiť pred širokou verejnosťou alebo iba pred osobami, ktoré dosiahli určitý vek, a či sa musí premietiť iba na určitých miestach².

Je ale tiež nepochybné, že každé takéto rozhodnutie musí byť rozumne odôvodnené a nesmie byť svojvoľné. Ak je rozhodnutie napadnuté, musí byť preskúmané súdom a jeho účinkom nesmie byť zabránenie súdom v rozhodovaní, či si sporné dielo zaslúži alebo nezaslúži sankciu podľa platného práva..

3. Podľa systému vytvoreného zákonom z roku 1984 o nahrávaní videofilmov rozhoduje Britský výbor pre klasifikáciu filmov a Odvolacia komisia pre oblasť videa o tom, že určité videofilmy nemôžu byť zaradené ani do jednej z troch kategórií³ a môžu byť úplne zakázané *ab initio*.

K tomuto došlo v tomto prípade vo vzťahu k spornému filmu.

Dozaista to zašlo veľmi ďaleko.

4. Ohľadne skutočnosti, že sťažovateľ mohol porušiť zákon o blasfémii, upozorňujem na to, že nevyhnutnosť takýchto zákonov je veľmi sporná.

Ja sa skôr prikláňam k poznámke pána Pattena, že pre veriaceho „je najlepšou ochranou pred rúhaním sa a výsmechom sila jeho viery“⁴.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU LOHMUSA

1. Nemôžem súhlasiť so záverom väčšiny, že zasahovanie do výkonu sťažovateľovho práva na slobodu prejavu bolo „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti“.

2. Britský výbor pre klasifikáciu filmov a kolégium piatich členov odvolacej komisie dospeli k záveru, že sťažovateľ by spáchal trestný čin blasfémie, ak by bolo jeho dielo *Visions of Ecstasy* distribuované (pozri odsek 20 rozsudku).

3. Predbežnými obmedzeniami (cenzúrou) došlo k zásahu štátnych orgánov do slobody prejavu, aj keď členovia spoločnosti, ktorých pocity chceli obmedzeniami chrániť, takýto zásah nevyžadovali. Zásah je založený na stanovisku orgánov, že správne chápu pocity, ktorým poskytujú ochranu, ale skutočné stanovisko veriacich ostáva neznáme. To je podľa mňa dôvod pre ktorý nemôžeme považovať zásah za zodpovedajúci „naliehavým spoločenským potrebám“.

4. Zákon o blasfémii ochraňuje iba kresťanskú cirkev, konkrétnejšie anglikánsku (pozri odsek 28 rozsudku). Cieľom zásahu bolo preto chrániť len kresťanskú vieru a nie ostatné. Táto skutočnosť navodzuje otázku, či bol zásah „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti.“

5. Podľa ustálenej judikatúry Súdu, garancie poskytnuté článkom 10 sa nevzťahu-

² § 7 zákona z roku 1984 o nahrávaní videofilmov.

³ § 4 zákona.

⁴ Pozri odsek 29 tohto rozsudku.

jú len na informácie a myšlienky, ktoré sú neškodné, ale aj na tie, ktoré sa považujú za znepokojujúce a šokujúce. Umelecké dojmy sú často sprostredkované obrazmi a informáciami, ktoré sú schopné šokovať alebo znepokojiť priemerne citlivého človeka. Podľa mňa autori sporného filmu neprekročili hranicu, za ktorou možno konštatovať, že objekty náboženského uctievania boli urazené a zosmiešnené.

6. Väčšina sudcov dospela k záveru, že v morálnej oblasti disponujú vnútroštátne orgány širokým priestorom na voľnú úvahu, keďže „neexistuje jednotná európska koncepcia požiadaviek na ‘ochranu práv iných’ v súvislosti s útokmi proti náboženskému presvedčeniu“ (pozri odsek 58 rozsudku). Súd robí v súvislosti s článkom 10 rozdiely pri aplikácii doktríny štátneho priestoru na voľnú úvahu. V niektorých prípadoch je tento priestor širší, v iných užší. Ťažko však určiť, na akých princípoch je založený rozsah tohto priestoru na voľnú úvahu.